

ІНСТИТУЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГУМАНІТАРНОЇ ПОЛІТИКИ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ

У статті розглянуті трансформації керування англійською гуманітарною політикою та виявлені особливості британського механізму управління гуманітарною сферою.

Ключові слова: Європа, Велика Британія, гуманітарна політика, інституційне забезпечення.

Високий статус Великої Британії як світової держави, що зберігає за собою одну із ключових позицій в Європі завдяки відносній досконалості політичної системи, економічному й військовому потенціалу, соціальній стабільності та ресурсній незалежності від держав-конкурентів, закономірно перетворює її на об'єкт особливих геополітичних інтересів України. Враховуючи різноманітність світового співтовариства, в основу гуманітарної політики кожної окремої держави покладено історичні культурні цінності, які певною мірою визначають сприйняття людиною процесів, пов'язаних з освітою, наукою та мистецтвом, релігією та мораллю. При здійсненні аналізу гуманітарної політики Великої Британії та України дуже важливим є врахування особливостей історичного досвіду обох держав. Визначивши поняття державної гуманітарної політики як системної діяльності держави, що ставить за мету досягнення високого рівня сталого людського розвитку суспільства, необхідно з'ясувати ті принципи, на яких має базуватися гуманітарна політика держави. Розгляд питань гуманітарної політики Великої Британії є предметом студіювання багатьох науковців [1]. Втім, сучасні виклики потребують подальших досліджень. Метою запропонованої статті є огляд інституційних засад гуманітарної політики Великої Британії. Означена мета обумовила виконання наступних завдань: розгляд трансформацій керування англійською гуманітарною політикою; виявлення британського механізму управління гуманітарною сферою.

Матеріалом для дослідження послужили, головним чином, офіційні документи англійських органів влади[2].

До складу Сполученого Королівства входять Англія, Уельс, Шотландія та Північна Ірландія, кожна з яких має чітко виражену культуру та історію. Отже, підхід до принципів гуманітарної політики Великої Британії не є можливим без урахування історичних умов, за яких відбувалось становлення концепції гуманітарного розвитку держави. Сучасна система фінансування мистецтва у Великій Британії походить з 40-х років минулого століття, коли в умовах міжнародного політичного клімату постало питання про визначення ролі уряду та держави у фінансуванні сфери культури та мистецтва. Внаслідок цього, було створено перший національний комітет, the Council for the Encouragement of Music and the Arts (Комітет підтримки музики та мистецтва) (СЕМА), завданням якого було надавати підтримку галузі, використовуючі благодійні та суспільні кошти. Не зважаючи на тимчасовість функціонування установи, основною метою якої було сприяння відродженню культурного життя країни після Другої Світової Війни,

Комітет з часом посилив сферу впливу, відіграючи велику роль у розвитку культурного життя країни у повоєнні роки. Потрібно зазначити, що подібні комітети існували і в уряді Шотландії, і в уряді Уельсу, що свідчить про те, що незважаючи на певну централізованість, комітети цих країн мали привілей власноруч вирішувати призначення коштів [3].

Протягом двадцяти років після закінчення Другої Світової війни фінансування та надання грантів національним музеям, галереям та Британській Бібліотеці здійснювалось Міністерством Фінансів. У 1962 році це повноваження було передано Відділу Освіти та Науки. У тому ж році значно зростає фінансування галузі, завдяки рішенню уряду підвищити урядовий грант на 45% у 1966/1967 роках з подальшим підвищенням на 26% у 1967/1968 роках, що складало 7,2 мільйони британських фунтів [4].

1970-ті роки характеризуються подальшим зростанням частки фінансування культурної галузі. У цей час відбувається активізація діяльності місцевих органів врядування, що докладають чимало зусиль на побудову та реконструкцію регіональних театрів, музеїв, галерей, місць суспільного призначення. Втім, вже у 1980-ті роки, за умов політичного та економічного тиску, відбувається чимале скорочення фінансування галузі. Продовжуючи надавати урядову підтримку культурним організаціям, уряд Маргарет Тетчер наголошує на необхідності шукать нові джерела фінансування. Внаслідок цього, у 1984 році було створено Схему Бізнес Спонсорства, метою якої було залучення коштів приватного сектору. Наступні, 1990-ті роки, характеризуються фундаментальними змінами у політиці відносно культури та мистецтва та структурними трансформаціями самої галузі. У 1992 році новообраний консервативний уряд вперше в історії Великої Британії утворює Міністерство по справах мистецтва, музеїв, бібліотек, національної спадщини, медіа, спорту та туризму, яке отримує назву департамент Національної Спадщини. Одним з найважливіших рішень того часу можна вважати передачу повноважень Комітету Мистецтв Великої Британії трьом окремим установам: Комітету Англії, Комітету Мистецтв Шотландії та Уельсу. Кожна з цих установ отримала право вирішувати справи, пов'язані з фінансуванням галузі автономно, що свідчило про подальшу децентралізацію та спробу уряду сприяти подальшому фінансуванню галузі за допомогою коштів приватного сектору. Це стало проявом, так званої політики «витягнутої руки», яка користується великою долею популярності у британського уряду. Важливою подією стало у середині 90-х років стало заснування Національної Лотереї, яка стала потужним джерелом залучення коштів у культурний та гуманітарний сектори. Починаючи з 1994 року завдяки Національній Лотереї вдалося зібрати 20 мільярдів британських фунтів для підтримки таких галузей, як мистецтво, культурна спадщина, спорт, соціальні програми, медицина, освіта та довкілля. Після залучення коштів до ключових галузей гуманітарної сфери увага уряду була зконцентрована на фінансуванні невеликих соціальних проектів, що безпосередньо відповідали інтересам громадян. Британський уряд на початку XXI століття прийняв рішення частково здійснювати фінансування Олімпійських та Параолімпійських Ігор 2012 року за рахунок коштів національної Лотереї [5].

У 1997 році, після приходу до влади лейбористської партії, Департамент Національної Спадщини було перейменовано на Департамент Культури, Медіа та

Спорту. Це було викликано бажанням уряду зменшити рівень бюрократії та мінімізувати адміністративні витрати. В наслідок цього, мали місце певні реструктуризації основних установ гуманітарного сектору. Так, Комітет Музеїв та Галерей було поєднано з Комітетом Бібліотек та Інформації з метою утворення єдиної організації, яка отримала назву Ради по справах Музеїв, Бібліотек та Архівів. В рамках політики зменшення витрат та оптимізації функціонування гуманітарного сектору Королівський Комітет по справах історичних пам'ятників було об'єднано зі схожею установою - Комітетом Англійської Спадщини.

Ключовою подією у розвитку гуманітарного сектору Великої Британії стало утворення восьми Регіональних Культурних Консорциумів, які отримали повноваження власноруч формувати стратегії культурного розвитку регіонів. Подібна реорганізація та реструктуризація гуманітарного сектору уможливила створення більш інтегрованої системи, що дозволяла розповсюдження політики уряду на місцевому рівні без участі посередніх агенцій, як було раніше. Подібна урядова політика мала позитивний вплив на розвиток гуманітарного та культурного сектору, насамперед через те, що вона призвела до значного збільшення фінансування галузі.

Розглядаючи організаційну структуру гуманітарної галузі, потрібно зауважити, що представлення її у єдиній для усіх складових частин чотирьох країни не було можливим. Це пов'язано з тим, що хоча Британський Парламент та уряд відповідають за всі аспекти гуманітарної галузі на території Англії та за окремі аспекти, такі як теле- та радіомовлення, на усій території Сполученого Королівства, Шотландія, Уельс та Північна Ірландія мають власні установи, що займаються вирішенням гуманітарних питань. Так, відповідною установою в Шотландії є Парламент, в Уельсі та Північній Ірландії - Національна Законодавча Асамблея та уряд. Проте, незважаючи на це, на відміну від парламенту Шотландії та Законодавчої Асамблеї Північної Ірландії, які мають повноваження приймати першорядні законодавчі акти, пов'язані з відповідною галуззю, Національна Законодавча Асамблея Уельсу вповноважена здійснювати законодавство лише на другорядному рівні, а право прийняття ключових законів залишається за Парламентом Великої Британії та британським урядом [6].

Як було зазначено, головною установою, що приймає ключові рішення стосовно гуманітарної політики є Департамент Культури, Засобів Масової Інформації та Спорту (The Department for Culture, Media and Sport - DCMS), який було утворено у 1994? році внаслідок реструктуризації Департаменту Національної Спадщини. Основними сферами, якими займається ця установа є питання, що пов'язані з впровадженням національної політики Великої Британії відносно музеїв та галерей, Ради Містецтв Англії, Ради Кінематографів, Британської Бібліотеки та інших організацій у сфері національної культури та спадщини. Іншими повноваженнями є регулювання діяльності креативних індустрій, засобів масової інформації, Національної Лотереї, азартного бізнесу та ліцензуванням експорту об'єктів культурної спадщини. Британським урядом було прийняте рішення доручити Департаменту займатися організацією та проведенням Олімпійських Ігор 2012 року. На чолі Департаменту посідає Держсекретар, якому допомагають Міністр Культури, Творчих Індустрій та Туризму разом з Міністром Спорту. Поряд з Департаментом існує окрема установа, так званий Комітет Культури,

Засобів Масової Інформації та Спорту, діяльність якого пов'язана з контролем за витратами, керуванням та політикою Департаменту Культури, Засобів Масової Інформації та Спорту та пов'язаними з ним громадськими організаціями. [7].

Принципово важливим питанням, пов'язаним з гуманітарної сферою Великої Британії є фінансування галузі. Особливою рисою фінансової підтримки урядом гуманітарної сфери є принцип «втягнутої руки», тобто за допомогою автономних неурядових організацій Non-Departmental Public Bodies (NDPBs), до числа яких входять організації, відповідальні за сферу мистецтва, кінематографа, культурної спадщини Великої Британії та аналогічні їм установи у Шотландії, Уельсі та Північній Ірландії. Автономні неурядові суспільні організації, що функціонують на території Великої Британії отримують фінансування безпосередньо від Департаменту Культури, Засобів Масової Інформації та Спорту. Фінансування здійснюється раз на три роки задля сприянню більшої свободи планування та прийняття рішень. Стратегії регіонального розвитку у гуманітарній сфері визначаються регіональними агенціями, що працюють спільно з Регіональними Культурними Консорціумами, створеними Департаментом DCMS для покращення ефективності співробітництва між окремими регіонами.

У Шотландії управління культурною галуззю входить до повноважень Шотландського уряду. Структурними підрозділами уряду Шотландії, що вирішують питання, пов'язані з культурною політикою, є Міністерство по Справах Європи, Міністерство Зовнішніх Справ та Міністерство Культури. Повноваження поширюються на з'ясування питань, що стосуються мистецтва, кінематографа, архітектури, культурної спадщини, гальської мови, туризму та спорту. Окрім цього, ця урядова організація відповідає за надання грантів таким національним культурним установам, як Рада Мистецтв Шотландії, Комітет Кінематографів (Scottish Screen) та деяким державним організаціям (Національні Музеї Шотландії - The National Museums of Scotland, Національні Галереї - The National Galleries of Scotland та Національна Бібліотека - The National Library of Scotland). Департамент Культури уряду Шотландії здійснює пряме фінансування Ради Бібліотечних та Інформаційних фондів і Ради, що відповідає за збереження та поповнення музейних фондів. У 2008 році за рішенням шотландського уряду було скасовано Раду Мистецтв Шотландії та Комітет Кінематографії та утворено принципово нову агенцію з назвою Креативна Шотландія. Завдяки цьому контроль за фінансуванням галузі перейшов безпосередньо до уряду Шотландії. Не зважаючи на це, уряд заявив про намір дотримуватись принципу «втягнутої руки» в управлінні культурним сектором[8].

У квітні 2006 року Рада Музеїв, Бібліотек та Архівів заявила про створення нової урядової агенції (MLA Partnership), основним заданням дачею якої було здійснення стратегічного керування галереями, бібліотеками та архівами в кожному регіоні Великої Британії. Метою організації є встановлення партнерських відносин з подібними організаціями на всій території Великої Британії задля визначення наявних проблем та сумісної розробки шляхів для їх вирішення. До складу організації MLA Partnership увійшло дев'ять регіональних агенцій, що отримали статус цілком незалежних легітимних організацій. Але, поступово починає спостерігатися скорочення фінансування галузі, в наслідок чого, MLA Partnership було реорганізовано в єдину установу. Основними перевагами

реорганізації є більш гнучке фінансування культурних проектів, спрощення системи надання грантів на регіональному рівні, скорочення адміністративних коштів та бюрократії [9].

Незважаючи на це, далі зростає незадоволення принципами надання фінансової підтримки серед діячів мистецтва. Внаслідок цього, протягом 2007 року за ініціативою Міністра культури був проведений опитування громадської думки з метою з'ясування ролі мистецтва, потреби його фінансування та очікуваної ролі уряду у цьому процесі. Результати опиту були взяті за основу для визначення стратегії функціонування організації протягом 2007-2011 років. Але, після їх оприлюднення, було заявлено про рішення скоротити фінансування приблизно 200 культурних організацій, що складало 20% усіх установ, що регулярно отримували фінансову підтримку. Це призвело до критики з боку представників культурної галузі та вимогам перерозглянути рішення відносно закриття окремих установ. Потрібно зауважити на те, що рішення про скорочення фінансування не було пов'язано з недостатністю урядових коштів, навпаки, напередодні урядом було заявлено про збільшення коштів на розвиток мистецтв. [10].

Таким чином, в ретроспективі система підтримки культурного сектору Великої Британії вважалась заснованою на так званій моделі «витягнутої руки», що передбачає використання неурядових суспільних організацій для здійснення контролю над розподілом коштів. Тобто, принцип витягнутої руки полягає в певній домовленості між урядом Великої Британії та різноманітними громадськими культурними організаціями, умови якої встановлюються згідно зі стандартами управління галуззю. Цілком природно, що сутність відносин між урядом Великої Британії і культурними агенціями істотно змінилась з 1980 року. По-перше, посилилась роль держави в визначенні загальних напрямків культурної політики та здійсненні реорганізації або реструктуризації подібних установ. За останні роки надало своєрідний імпульс до передачі частки повноважень державної адміністрації Шотландії та Уельсу, які отримали можливість розробляти власні стратегії розвитку культурного сектору.

Література

1. Грубінко А.В. Українсько-британські відносини 1991 - 2004. / А.В.Грубінко. - Тернопіль: Видавничий відділ ТНПУ ім. В.Гнатюка, 2005. - 336 с.; Грубінко А. В. Українсько-британські відносини у 1991-2004 рр. (політичне та військове співробітництво) Дис...канд. іст. наук: 07.00.02. - Тернопіль., 2006. - 216 с.; Гончаров Г.В. Розвиток міждержавних відносин між Україною і Великою Британією у 1991-2005 рр.: Дис. ... канд. іст. наук: 07.00.02. - Харків, 2006. - 239 с.; Крушинський В.Ю. Британська Європа чи європейська Британія. Великобританія в європейських інтеграційних процесах. / В.Ю. Крушинський. - К.: Видання Київ. ун-ту, 2003. - 214 с.; Крушинський В.Ю. Великобританія в європейських інтеграційних процесах: Дис...д-ра політ. наук: 23.00.04. - К., 2004. - 471 с.; Ошитко О. Сучасні традиції міжкультурного співробітництва // Віче. Журнал Верховної Ради України; Яковенко Н.Л. Європейська інтеграційна політика Великої Британії та міжнародні чинники її формування (друга половина ХХ - початок ХХІ ст.): Автореф. дис... д-ра іст. наук: 07.00.02 / Н.Л. Яковенко. - Донец. нац. ун-т. - Донецьк, 2005. - 38 с.

2. The Culture, Media and Sport Committee monitors the policy, administration and expenditure of the Department for Culture, Media and Sport and its associated bodies, including the BBC, on behalf of the House of Commons and the electorate. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.parliament.uk/cmscom/>; House of Commons. Written Answers. Overseas Students.

Випуск 35

[Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.publications.parliament.uk/>

3. Council for the Encouragement of Music and the Arts (CEMA) <http://www.dartington.org/archive/display/CEMA>.

4. Сайт Департаменту Культури, Медій та Спорту. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.culture.gov.uk/culture/index.aspx>.

5. Ошитко О. Сучасні традиції міжкультурного співробітництва // Віче. Журнал Верховної Ради України. <http://www.viche.info/journal/2519/>.

6. Експериментальна веб-сторінка науковців українського центру культурних досліджень. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.culturalstudies.in.ua/knigi_1_h2_3.php.

7. Сайт Департаменту Культури, Медій та Спорту. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.dcms.gov.uk/statistics/4828.aspx>.

8. National Museum of Scotland - [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.nms.ac.uk/>.

9. MLA Partnership One Voice For Museums, Libraries And Archives. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.culture24.org.uk/sector+info/art36978>.

10. The Culture, Media and Sport Committee monitors the policy, administration and expenditure of the Department for Culture, Media and Sport and its associated bodies, including the BBC, on behalf of the House of Commons and the electorate. [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.parliament.uk/cmscom/>.

Мазур О. институциональное обеспечение гуманитарной политики Великобритании

В статье рассмотрены трансформации управления английской гуманитарной политикой и выявлены особенности британского механизма управления гуманитарной сферой.

Ключевые слова: *Европа, Великобритания, гуманитарная политика, институциональное обеспечение.*

Mazur O. Institutional support humanitarian policy of Great Britain

The article describes the transformation of management English humanitarian policy and peculiarities of British control mechanism humanitarian sphere.

Keywords: *Europe, United Kingdom, social policy, institutional support.*

Рецензент: **Фомін А.І.**, док. істор. наук, професор.

Стаття подана
25.03.2012